

Nowe stanowisko żłobika koralowego *Corallorhiza trifida* na Pomorzu Gdańskim

A new locality of *Corallorhiza trifida* in the Pomorze Gdańskie region (N Poland)

ALEKSANDRA NACZK¹, JAKUB KAZIMIERSKI²

¹ Katedra Ewolucji Molekularnej

² Katedra Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody

Uniwersytet Gdański

80–308 Gdańsk, ul. Wita Stwosza 59

e-mail: bioa.naczka@gmail.com, kubakazimierski@wp.pl

Słowa kluczowe: żłobik koralowy, nowe stanowisko, rezerwat przyrody „Dolina Kulawy”.

Nowe stanowisko storczyka – żłobika koralowego *Corallorhiza trifida* Châtel. stwierdzono na terenie kompleksu soligenicznych torfowisk w dolinie rzeki Kulawy w maju 2010 roku, podczas prowadzenia badań terenowych w rezerwacie przyrody „Dolina Kulawy”. Odnaleziono 33 osobniki żłobika koralowego, występujące w postaci dwóch skupień, zlokalizowanych w sąsiedztwie bezimiennego zbiornika wodnego. Aktualnie ta niewielka populacja nie wydaje się zagrożona, a w trakcie badań nie zaobserwowano potencjalnych zagrożeń dla istnienia populacji na terenie rezerwatu.

Żłobik koralowy *Corallorhiza trifida* Châtel. to niewielka, bezzieleniowa, saprofityczna roślina z rodziny storczykowatych Orchidaceae (ryc. 1). Jest gatunkiem o cyrkumborealnym zasięgu, obejmującym Europę, Kaukaz, Syberię, a także Amerykę Północną. W Polsce stwierdzony został głównie w południowej części kraju, zaś na niżu występuje jedynie kilkanaście populacji tego gatunku. Większe skupienia stanowisk odnaleziono na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej oraz na Mazurach (Zajac, Zajac 2001; Budyś 2002). Populacje są zwykle nieliczne, złożone z kilku do kilkunastu osobników (Piękoś-Mirkowa, Mirek 2006). Rośnie przeważnie w żyznych lasach bukowych, w widnych borach sosnowych oraz na torfowiskach, na glebach świeżych lub wilgotnych, o zróżnicowanej trofii i odczynie (Szlachetko, Skakuj 1996; Szlachetko 2001).

Według Matuszkiewicza (2005) gatunek charakterystyczny dla związku *Vaccinio-Piceion* oraz regionalnie charakterystyczny dla borealnej świerczyny na torfie *Sphagno girgensohnii-Piceetum*.

Żłobik koralowy w Polsce ma status gatunku narażonego na wyginięcie (kategoria V) i podlega ścisłej ochronie gatunkowej (Rozporządzenie 2004; Zarzycki, Szelağ 1992; Mirek i in. 2006). Na terenie Pomorza Gdańskiego (Markowski, Buliński 2004) i Zachodniego (Żukowski, Jackowiak 1995) został uznany za gatunek bezpośrednio zagrożony wymarciem (kategoria EN). Jako główną przyczynę zanikania jego stanowisk podaje się nadmierny wyrąb lasów oraz ich gospodarcze użytkowanie (Piękoś-Mirkowa, Mirek 2006).

Nowe stanowisko żłobika koralowego odnaleziono podczas badań florystycznych w ma-

ju 2010 roku na terenie rezerwatu przyrody „Dolina Kulawy” (ATPOL CB23; Zajac, Zajac 2001). Rezerwat został utworzony w 2009 roku zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 8 lipca 2008 roku dla zachowania kompleksu torfowisk soligenicznych, źródeł, jezior mezotroficznymi i ekosystemów lądowych wykształconych na glebach węglanowych z charakterystycznymi dla tych ekosystemów biocenozami w dolinie rzeki Kulawy. Rezerwat (o pow. 155,41 ha), położony na terenie dwóch powiatów – bytowskiego (gmina Lipnica) i chojnickiego (gmina Brusy), należący do nadleśnictw Osusznica i Przymuszewo, w całości mieści się w granicach Zaborskiego Parku Krajobrazowego, w jego zachodniej części (Zarządzenie 2008). Pod względem fizyczno-geograficznym „Dolina Kulawy” znajduje się w mezoregionie Równina Charzykowska (Kondracki 2002). Zajmuje ona północny fragment rynny subglacjalnej, wykształconej w okresie pomorskiego stadium zlodowacenia północnopolskiego (Prusinkiewicz, Noryśkiewicz 1975).

W dokumentacji przyrodniczej sporządzonej dla opisywanego rezerwatu przyrody (Wołajko i in. 2007) występowanie żłobika koralowego nie zostało odnotowane.

Żłobika koralowego odnaleziono w bezpośrednim sąsiedztwie zarastającego, bezimiennego zbiornika wodnego, w płacie zespołu turzycy prosowej *Caricetum paniculatae* (ryc. 2, skupienie 1). Zasiedlał tutaj dwie kępy turzycy prosowej i rósł na częściowo zmineralizowanym torfie mszysto-turzycowym. W tym miejscu odnaleziono 9 osobników kwitnących, z których jedynie 6 zawiązało owoce. Fitocenoza, w której rósł żłobik koralowy miała wybitnie kępową strukturę, a podłoże było silnie uwodnione, ze względu na występujące zjawiska źródłiskowe oraz niewielką odległość od zbiornika wodnego. W najbliższym sąsiedztwie stwierdzono obecność takich roślin, jak: knieć błotna *Caltha palustris*, rzeżucha łąkowa *Cardamine pratensis*, fiołek błotny *Viola palustris*, ostrożeń błotny *Cirsium palustre* i paproć – zachylnik błotny *Thelypteris palustris*. Odnotowano tak-

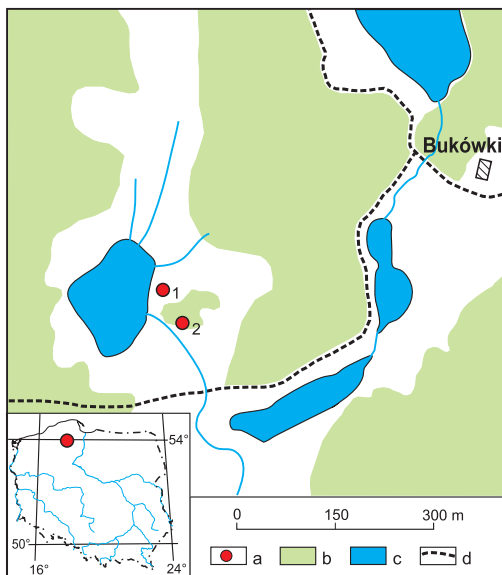

Ryc. 1. Pokrój ogólny żłobika koralowego *Corallorhiza trifida* (rez. przyr. „Dolina Kulawy”; 23.05.2010 r., fot. J. Kazimierski)

Fig. 1. The whole plant of *Corallorhiza trifida* (“Dolina Kulawy” nature reserve; 23 May, 2010; photo by J. Kazimierski)

że mszaki: próchniczek błotny *Aulacomnium palustre*, merzyk grobłowy *Mnium hornum*, rokit cyprysowy *Hypnum cupressiforme*, fałdownik nastraszony *Rhytidiadelphus squarrosus*, widłoząb miotłowy *Dicranum scoparium*, sierpowiec zakrzywiony *Drepananocladus aduncus*, torfowiec Warnstrofa *Sphagnum warnstorffii* i porostnicę wielokształtną *Marchantia polymorpha*.

Niewielkie zadrzewienie na podłożu organicznym, graniczące z szuwarem *Thelypterido-Phragmitetum* to kolejne miejsce występowania żłobika koralowego (ryc. 2, skupienie 2). Roślinę obserwowano na powierzchni około 50 m², w skupieniach liczących kolejno 15, 4, 3 i 2 osobniki. Wszystkie rośliny kwitły i zawiązały owoce. W drzewostanie stwierdzono wy-

Ryc. 2. Lokalizacja stanowiska żłobika koralowego *Corallorhiza trifida* na terenie rezerwatu przyrody „Dolina Kulawy”: a – opisane skupienia żłobika koralowego, b – lasy, c – zbiorniki wodne, d – drogi gruntowe

Fig. 2. The locality of *Corallorhiza trifida* on the area of the nature reserve “Dolina Kulawy”: a – described aggregations of coralroot orchid, b – forested areas, c – water reservoirs, d – unpaved roads

stępowanie: brzozy brodawkowatej *Betula pendula*, sosny zwyczajnej *Pinus sylvestris* i świerka pospolitego *Picea abies*, a warstwę krzewów reprezentowały: wierzba szara *Salix cineræa*, jałowiec pospolity *Juniperus communis* oraz kruszyna pospolita *Frangula alnus*. W warstwie zielonej gatunkiem dominującym była przeniakająca z sąsiedniego szuwaru trzcina pospolita *Phragmites australis* i zachyłnik błotny. Pojedynczo lub w niewielkich skupieniach rosły również: skrzyp błotny *Equisetum fluviatile*, pępowina błotna *Crepis paludosa*, tojeść pospolita *Lysimachia vulgaris*, kniec błotna, przytulia błotna *Galium palustre*, siódmaczek leśny *Trientalis europæa*, groszek łąkowy *Lathyrus pratensis*, komonica błotna *Lotus uliginosus*, kuklik zwisły *Geum rivale*, turzycza błotna *Carex acutiformis* oraz nienotowana w dokumentacji przyrodniczej rezerwatu (Wołejko i in. 2007) kukułka Fuchsa *Dactylorhiza fuch-*

sii. W miejscu występowania żłobika warstwa mszysta była bardzo obfita i reprezentowana przez torfowce: *Sphagnum fallax*, *S. subnitens* i *S. teres*.

Obecnie ta niewielka populacja żłobika koralowego nie wydaje się zagrożona i nie zaobserwowano potencjalnych zagrożeń dla jej istnienia na terenie rezerwatu przyrody „Dolina Kulawy”. Niemniej jednak, ze względu na specyficzną biologię gatunku, trudno wnioskować o rzeczywistym stanie populacji żłobika koralowego. Podobnie jak inne storczyki saprofityczne, żłobik kwitnie rzadko – co kilka–kilkanaście lat, a w postaci kłączy może przetrwać pod ziemią wiele lat (Szlachetko 2001).

W rezerwacie przyrody „Dolina Kulawy” potwierdzono występowanie wielu gatunków storczyków, wcześniej podawanych w dokumentacji przyrodniczej rezerwatu (Wołejko i in. 2007). Znajduje się tu jedna z liczniejszych w regionie populacja obuwika pospolitego *Cypripedium calceolus*, bardzo licznie występuje również kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine* i listera jajowata *Listera ovata*. Mniej liczne są populacje kruszczyka rdzawoczerwonego *E. atrorubens*, kruszczyka błotnego *E. palustris*, stoplamka szerokolistnego *Dactylorhiza majalis* i stoplamka krwistego *D. incarnata*. Ponadto odnaleziono stoplamka Fuchsa *D. fuchsii* niepodawanego stąd wcześniej (Wołejko i in. 2007).

Mimo poszukiwań, nie udało się odnaleźć storczyka drobnokwiatowego *Orchis ustulata* i storczyka kukawki *O. militaris* – notowanych w dokumentacji przyrodniczej rezerwatu (Wołejko i in. 2007).

PIŚMIENICTWO

- Budyś A. 2002. A new locality of *Corallorhiza trifida* Chât. in the Kaszubskie Coastal Region. Acta Bot. Cassub. 3: 109–112.
- Kondracki J. 2002. Geografia regionalna Polski. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Markowski R., Buliński M. 2004. Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Gdańskiego. Endan-

- gered and threatened vascular plants of Gdańskie Pomorania. *Acta Bot. Cassub., Monogr.* 1: 175.
- Matuszkiewicz W. 2005. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. PWN, Warszawa.
- Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szelaż Z. 2006. Red list of plants and fungi in Poland. Czerwona lista roślin i grzybów w Polsce. *Inst. Bot. im. W. Szafera PAN, Kraków.*
- Piękoś-Mirkowa H., Mirek Z. 2006. *Flora Polski. Atlas roślin chronionych.* Multico Oficyna Wyd., Warszawa.
- Prusinkiewicz Z., Noryskiewicz B. 1975. Geochemiczne i paleopedologiczne aspekty genezy kredy jeziornej jako skały macierzystej północnopolskich rędzin. *Acta Univ. Nicolai Copernici, Geografia* 11 (35): 115–127.
- Rozporządzenie 2004. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących roślin objętych ochroną. *Dz.U. Nr 168, poz. 1764 z dnia 28 lipca 2004 r.*
- Szlachetko D.L. 2001. *Flora Polski. Storzycyki.* Multico Oficyna Wyd., Warszawa.
- Szlachetko D.L., Skakuj M. 1996. *Storzycyki Polski.* Wyd. Sorus, Poznań.
- Wołejko L., Stańko R., Utracka-Minko B., Koopman J., Prajs B. 2007. Dokumentacja przyrodnicza projektowanego rezerwatu „Zapceńskie Mechowiska” Szczecin. (mscr.); [http://ine.eko.org.pl/index_areas.php?rek=1057].
- Zajac A., Zajac M. (red.) 2001. *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce.* Nakł. Prac. Chorol. Komp. Inst. Bot. UJ, Kraków.
- Zarządzenie 2008. Zarządzenie Nr 14/09 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 8 lipca 2008 roku w sprawie uznania za rezerwat przyrody „Dolina Kulawy”.
- Zarzycki K., Szelaż Z. 1992. Czerwona lista roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce. W: Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z. (red.). *Lista roślin zagrożonych w Polsce.* Wyd. 2. *Inst. Bot. im. W. Szafera PAN, Kraków.*
- Żukowski W., Jackowiak B. 1995. Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski. *Prace Zakł. Takson. Roślin UAM* 3: 5–141. Bogucki Wyd. Nauk.

SUMMARY

Chrońmy Przyrodę Ojczystą 68 (5): 388–391, 2012

Naczki A. Kazimierski J. A new locality of *Corallorhiza trifida* in the Pomorze Gdańskie region (N Poland)

During the field investigation carried out in May 2010, a new site of *Corallorhiza trifida* was found in the Pomorze Gdańskie region (CB23 square of the ATPOL grid). The population consisting of 33 specimens is situated in two positions of the bogs complex in the nature reserve “Dolina Kulawy”. The first concentration/cluster? occupies a shore of nameless lake and grows in *Caricetum paniculatae* plant association and number of specimens amounted to 9. The second is situated in the small afforestation, bordered on *Thelypterido-Phragmitetum* plant association and 24 specimens are dispersed at the area of about 50 m².

It is also worth to pay attention to other species of orchids occurring in the nature reserve “Dolina Kulawy”. There is one of the larger populations of lady’s slipper orchids *Cypripedium calceolus* in the region or unlisted in the nature reserve *Dactylorhiza fuchsii*.